

УДК 364.013(477)(043.3)

REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK FOR THE PROVISION OF SOCIAL SERVICES IN A TERRITORIAL COMMUNITY

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Mudryi Y.S. / Мудрий Я.С.*ph.d., as.prof. / к.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-1632-9439

Mudra O.V. / Мудра О.В.*ph.d., as.prof. / к.п.н., доц.*

ORCID: 0000-0002-8352-9166

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,

Chernivtsi, Kotsiubynskoho Street, 2, 58012

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича,

м. Чернівці вул. М. Коцюбинського, 2, 58012

Анотація. У статті проаналізовано нормативно-правове забезпечення надання соціальних послуг у територіальних громадах України. Розкрито зміст і значення Законів України «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю») у формуванні сучасної системи соціального захисту, визначено роль місцевого самоврядування у плануванні, фінансуванні та моніторингу послуг. Охарактеризовано зміни законодавства у зв'язку з воєнним станом, а також акти Кабінету Міністрів України та Міністерства соціальної політики, що конкретизують порядок, стандарти й критерії діяльності надавачів соціальних послуг. Визначено основні механізми управління, оцінки потреб населення та забезпечення якості соціальних послуг на рівні громад.

Ключові слова: соціальна робота, соціальні послуги, об'єднана територіальна громада, нормативно-правові акти.

Вступ.

В Україні соціальна робота впроваджується на державному, регіональному та місцевому рівнях. Її реалізація базується на чинній нормативно-правовій базі, положення якої є обов'язковими для державних службовців і фахівців соціальної сфери. Початком інституціоналізації галузі соціальних послуг вважається 2003 рік, коли вперше на законодавчому рівні було закріплено поняття «соціальні послуги» шляхом прийняття Закону України «Про соціальні послуги», який започаткував перехід від радянської централізованої моделі соціального обслуговування до нової системи, орієнтованої на потреби отримувачів послуг.

Основний текст. У 2019 році було ухвалено нову редакцію Закону України «Про соціальні послуги», яка унормувала сучасну систему надання соціальних послуг, визначила їхні цілі, принципи, види, категорії отримувачів, також було

конкретно окреслено функції державних і недержавних надавачів у підтримці осіб, що перебувають у складних життєвих обставинах [3]. У Законі встановлено термінологічну основу сфери соціальних послуг (ст. 1), визначено принципи, напрями та елементи функціонування системи їх надання (статті 7-9), а також визначено повноваження суб'єктів, зокрема органів місцевої влади та місцевого самоврядування, як ключових уповноважених органів у цій сфері на рівні територіальних громад (ст. 11).

Крім того, Закон чітко окреслює «правовий статус, функції та вимоги до діяльності надавачів соціальних послуг різних форм власності – державної, комунальної та приватної» (ст. 13).

Закон також містить комплексну нормативну основу для організації, класифікації та фінансування соціальних послуг в Україні. Згідно зі статтею 16, здійснено класифікацію соціальних послуг за типами, місцем та строком надання. Це дозволяє систематизувати соціальні послуги відповідно до потреб отримувачів, а також створити умови для їх ефективного планування на рівні територіальних громад.

Відповідно до статті 17 чинного закону, однією з ключових вимог до системи соціального забезпечення є дотримання державних стандартів соціальних послуг. Ці стандарти регламентують зміст, обсяг, умови, норми, процедури надання послуг, а також встановлюють показники їхньої якості.

Організація процесу надання соціальних послуг ґрунтується на методології «ведення випадку», що передбачає поетапну взаємодію фахівця з клієнтом. Етапи та процедури, що визначають цю взаємодію, деталізовано у статтях 18-24 Закону України «Про соціальні послуги».

Обрахунок обсягів та видів соціальних послуг, що мають бути надані в межах конкретної громади, здійснюється через оцінку потреб населення у таких послугах (ст. 25). Це також є підґрунтям для планування відповідного фінансування. Закон передбачає можливість фінансування соціальних послуг за рахунок місцевих бюджетів, а також через механізм соціального замовлення – зокрема для залучення недержавних надавачів послуг (ст. 26).

У відповідь на військову агресію Російської Федерації на початку 2022 році до Закону внесено зміни, що враховують специфіку надання соціальних послуг до умов надзвичайного або воєнного стану, зокрема, відповідно до статті 11 чинної редакції, «органи місцевого самоврядування в умовах надзвичайного чи воєнного стану наділені правом самостійно визначати особливості надання соціальних послуг на території відповідної громади» [4].

Таким чином, Закон України «Про соціальні послуги» не лише формує правові засади функціонування системи соціального забезпечення в мирний час, а й адаптований до викликів кризових ситуацій, забезпечуючи нормативну гнучкість та оперативну відповідь на потреби вразливих категорій населення, включно з особами, потребують соціальної підтримки та адаптації.

Ключовим нормативно-правовим актом, що регулює здійснення соціальної роботи та надання соціальних послуг на рівні територіальних громад також є Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» [2]. Документ визначає коло суб'єктів соціальної роботи, їхні права й обов'язки, напрями, об'єкти та принципи здійснення соціальної роботи з дітьми, молоддю та сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах.

Форми реалізації соціальної роботи з відповідними категоріями населення визначені статтею 6-1 зазначеного закону. Вона визначає ключові форми соціальної роботи з різними категоріями населення: надання соціальних послуг, соціальну допомогу та соціальну підтримку.

Окрему увагу в Законі приділено професійному забезпеченню цієї сфери. Зокрема, стаття 18 визначає повноваження фахівців, залучених до соціальної роботи, зокрема соціальних працівників, фахівців соціальної роботи та соціальних менеджерів. Закон також регламентує джерела фінансування відповідних структур, до яких належать кошти місцевих бюджетів, благодійна допомога та інші надходження, які не суперечать діючому законодавству.

Організацію та реалізацію соціальної роботи на регіональному та місцевому рівнях законодавчо закріплено також у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні». Згідно зі статтею 34, «до делегованих повноважень

виконавчих органів сільських, селищних та міських рад у сфері соціального захисту належать питання надання соціальних послуг особам і сім'ям з дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах, а також забезпечення умов для утримання та виховання таких дітей» [1].

Надання соціальних послуг на місцевому рівні організовується шляхом реалізації комплексу управлінських дій з боку виконавчих органів влади та місцевого самоврядування, що мають на меті формування, розвиток і підтримку ефективної системи соціальних послуг. Організаційно-управлінські аспекти реалізації соціальної роботи в територіальних громадах України, зокрема «структура, повноваження та функціональні завдання відповідних підрозділів щодо реалізації державної політики у сфері соціального захисту населення» отримали докладне висвітлення у «Методичних рекомендаціях з розроблення положень про структурні підрозділи з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій», затверджених Міністерством соціальної політики України [11].

Під час реформування системи соціального забезпечення в Україні та її узгодження з європейськими стандартами особливе значення надається нормативному регулюванню надання соціальних послуг окремим вразливим категоріям населення. Кабінетом Міністрів України ухвалено низку постанов і розпоряджень, що деталізують процедури надання таких послуг [5].

Окрема увага приділяється «забезпеченню соціальними та медичними послугами осіб, які постраждали внаслідок нещасних випадків на виробництві або професійних захворювань» [9].

Водночас, Постанова № 587 встановлює «загальний порядок надання соціальних послуг, що передбачає виявлення осіб/сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах, оцінку їхніх індивідуальних потреб, а також обов'язкове періодичне визначення потреб населення громади у соціальних послугах» [6]. У Порядку визначено основні чинники, що спричиняють виникнення складних життєвих обставин, та алгоритм їхнього виявлення.

Передбачено також регулярну оцінку потреб населення у соціальних

послугах відповідними підрозділами з питань соціального захисту, результати якої слугують основою для планування системи соціальної підтримки на місцевому рівні з урахуванням специфіки територіальної громади та її соціально-демографічної структури.

Порядок організації надання соціальних послуг деталізує процедуру прийняття звернень (заяв/повідомлень) про потребу в соціальних послугах, алгоритм ухвалення рішень щодо їх надання або відмови, визначає повноваження посадових осіб, перелік необхідних документів, а також специфіку надання послуг соціально вразливим категоріям населення: особам похилого віку, особам з інтелектуальними чи психічними порушеннями, бездомним, недієздатним особам. Окремо унормовано процедуру прийняття рішення про надання послуг в екстреному (кризовому) порядку [10].

Закон України «Про соціальні послуги» у поєднанні з відповідним Порядком їх надання встановлює фінансові механізми забезпечення соціальних послуг, які можуть надаватися: безкоштовно – за рахунок державного або місцевого бюджету; частково – із застосуванням диференційованої оплати, що залежить від доходів отримувача; або на платній основі – за кошти отримувача чи третіх осіб згідно з чинним законодавством. Вартість послуг визначається їх змістом і обсягом відповідно до державних стандартів, а також регулюється «Порядком встановлення тарифів на соціальні послуги», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України [3, 8]. Кожна соціальна послуга має унікальний код, який використовується для планування, обліку та фінансування в межах системи соціального обслуговування, що сприяє забезпеченню прозорості та ефективному контролю за розподілом і використанням ресурсів.

З метою уніфікації та стандартизації вимог до суб'єктів, що надають соціальні послуги, незалежно від їхньої форми власності чи організаційно-правового статусу, Кабінетом Міністрів України у 2020 році було затверджено «Критерії діяльності надавачів соціальних послуг». Цей документ став нормативною основою для забезпечення єдиних стандартів у цій сфері [7].

Одним із ключових компонентів ефективної організації соціальної роботи в

межах територіальних громад є функціонування відділів соціального захисту населення. Завдання цих органів, зокрема, полягають у проведенні оцінювання потреб територіальної громади у соціальних послугах, а також у здійсненні системного моніторингу процесу та якості їх надання.

Систематичний моніторинг та оцінка якості соціальних послуг виступають необхідними складовими процесу обґрунтованого планування соціальної роботи на місцевому рівні. Такий підхід закріплений у Законі України «Про соціальні послуги», а механізми його реалізації регламентовані постановою Кабінету Міністрів України і методичними рекомендаціями Міністерства соціальної політики України. [3, 6, 10].

Висновки. Таким чином, нормативно-правова база соціальних послуг в Україні, зокрема на рівні територіальних громад, демонструє поступову інституціоналізацію системи соціальної підтримки відповідно до сучасних викликів. Законодавчі та підзаконні акти чітко регламентують порядок, умови, типи та механізми надання соціальних послуг, що забезпечує їхню адресність, ефективність та відповідність потребам вразливих категорій населення, особливо в умовах децентралізації та воєнного стану.

Література:

1. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1997, № 24, ст. 170.
2. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21 черв. 2001 р. № 2558-III. *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 42, ст. 213.
3. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січ. 2019 р. № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради України*, 2019, № 18, ст. 73.
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях : Закон України від 14 квіт. 2022 р. № 2193-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text>

5. Про затвердження Порядку надання соціальних послуг особам з інвалідністю та особам похилого віку, які страждають на психічні розлади : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 черв. 2019 р. № 576. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-2019-п#Text>

6. Про організацію надання соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 черв. 2020 р. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-п#Text>

7. Про затвердження Критеріїв діяльності надавачів соціальних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 лип. 2020 р. № 185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-п#Text>

8. Про затвердження Порядку регулювання тарифів на соціальні послуги : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 черв. 2020 р. № 428. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428-2020-п#n9>

9. Деякі питання організації забезпечення соціальними послугами з догляду та медичними послугами потерпілих внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які їх потребують : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 квіт. 2023 р. № 438. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2023-п#Text>

10. Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу та оцінки якості соціальних послуг : Наказ Міністерства соціальної політики України від 27 груд. 2013 р. № 904. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0904739-13#Text>

11. Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення положень про структурні підрозділи з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій та організації діяльності територіальної громади у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей : Наказ Міністерства соціальної політики України від 31 лип. 2023 р. № 263-Н. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0263739-23#Text>

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine. (1997). *Law of Ukraine "On Local Self-Government in Ukraine"* No. 280/97-VR, May 21, 1997. *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*, No. 24, Art.

170.

2. Verkhovna Rada of Ukraine. (2001). *Law of Ukraine "On Social Work with Families, Children and Youth"* No. 2558-III, June 21, 2001. *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*, No. 42, Art. 213.

3. Verkhovna Rada of Ukraine. (2019). *Law of Ukraine "On Social Services"* No. 2671-VIII, January 17, 2019. *Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine*, No. 18, Art. 73.

4. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022, April 14). *Law of Ukraine "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Provision of Social Services under Martial Law or State of Emergency"* No. 2193-IX. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text>

5. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2019, June 26). *Resolution "On Approval of the Procedure for the Provision of Social Services to Persons with Disabilities and Elderly Persons Suffering from Mental Disorders"* No. 576. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-2019-п#Text>

6. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020, June 1). *Resolution "On the Organization of the Provision of Social Services"* No. 587. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-п#Text>

7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020, July 1). *Resolution "On Approval of the Criteria for the Activities of Social Service Providers"* No. 185. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-п#Text>

8. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020, June 1). *Resolution "On Approval of the Procedure for Regulating Tariffs for Social Services"* No. 428. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428-2020-п#n9>

9. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023, April 28). *Resolution "Certain Issues of Organizing the Provision of Care and Medical Services to Victims of Occupational Accidents and Diseases Who Need Them"* No. 438. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2023-п#Text>

10. Ministry of Social Policy of Ukraine. (2013, December 27). *Order "On Approval of Methodological Recommendations for Monitoring and Evaluating the Quality of Social Services"* No. 904. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0904739-13#Text>

11. Ministry of Social Policy of Ukraine. (2023, July 31). *Order "On Approval of Methodological Recommendations for the Development of Regulations on Structural Units for Social Protection of the Population of Local State Administrations and the Organization of Territorial Community Activities in the Fields of Social Protection and Child Rights Protection"* No. 263-N. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0263739-23#Text>

Abstract. The article analyzes the regulatory and legal framework for the provision of social services in the territorial communities of Ukraine. The content and significance of the Laws of Ukraine "On Social Services" and "On Social Work with Families, Children, and Youth" in shaping the modern system of social protection are revealed, and the role of local self-government in the planning, financing, and monitoring of services is determined. The study describes legislative changes related to martial law, as well as the acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine and the Ministry of Social Policy that specify the procedures, standards, and criteria for the activities of social service providers. The main mechanisms of management, needs assessment, and quality assurance of social services at the community level are identified.

Key words: social work, social services, united territorial community, regulatory and legal acts.